

9. EVOLUCIÓ DEL PAISATGE

9. POSSIBLE EVOLUCIÓ FUTURA DEL PAISATGE

L'evolució del paisatge del Camp de Tarragona, almenys a curt i mitjà termini, sembla encaminar-se a l'accentuació dels processos i les dinàmiques que s'han desenvolupat en les darreres dècades. A grans trets, es pot establir una diferenciació entre tres àmbits territorials amb funcions socioeconòmiques i ambientals diversificades: per una banda, les àrees de muntanya o de relleu trencat on la pràctica agrícola és dificultada pels condicionants naturals; per altra, la plana del Camp, de vocació agrícola, però que hostatja els grans nuclis urbans i que darrerament ha sofert un desenvolupament industrial molt important; finalment, la franja litoral on predominen les funcions residencials i turístiques. Les àrees de muntanya es perfilen com una font de recursos naturals i recreatius centrats en el predomini de l'espai forestal i les possibilitats de desenvolupar activitats turístico-recreatives. Pel que fa a l'àrea metropolitana, que té com a centre els nuclis de Tarragona i Reus, és una àrea que impulsa bona part dels canvis en el paisatge que s'han produït en els darrers temps. Caldrà veure les implicacions paisagístiques que puguin tenir les futures àrees residencials estratègiques. La zona costanera, per altra banda, conté també la funció de destinació turística d'atracció internacional.

Hom pot distingir fàcilment entre el paisatge dels espais naturals, de les àrees agrícoles i de les zones urbanes. S'utilitzarà aquesta classificació en grans tipologies de paisatge per apuntar més detalladament la possible evolució, tot i que no es pot perdre de vista que aquests estan íntimament relacionats entre sí.

9.1 Evolució del paisatge dels sectors de muntanya

La superfície forestal, hegemònica en les àrees de muntanya, probablement continuï augmentant en el conjunt del Camp de Tarragona, encara que en alguns sectors concrets pot sofrir retrocessos puntuals. La major part dels boscos tendiran a augmentar la seva superfície i a incrementar la biomassa a causa de la pràctica desaparició de l'aprofitament silvícola i de l'abandonament de les terres de conreu més marginals, això és, les situades en petites parcel·les poc productives i amb més pendent.

El procés d'extensió del bosc es produirà als nivells més elevats de les muntanyes de Prades i la Mussara, on pròximament es materialitzarà el projecte del Parc Natural de les Muntanyes de Prades i Poblet. L'augment de la superfície forestal fa perfilar una massa contínua de bosc en gran part del nord-oest del Camp de Tarragona, si bé en el Priorat, aquesta tendència és possible que quedi frenada per l'expansió del conreu de la vinya en aquesta zona, que s'ha

Figura 9.1. L'augment de la superfície forestal a expenses dels erms i els conreus abandonats és un procés que es continuarà produint en els sectors de muntanya. A la imatge, conreus abandonats recoberts per pinedes de pi blanc en un vessant proper a Colldejou.

revaloritzat en els darrers anys. La superfície forestal, però, guanyarà terreny al Montsant, a la vall del Silenci, la conca d'Alforja-Vilaplana, Escornalbou-Puigcerver i a la serra de Llaberia.

Les àrees de brolles i boscos més propers a la costa estan fortament afectades per la dinàmica territorial que es dona al litoral. Actualment els espais naturals del Garraf i del sud del Baix Gaià ja estan molt fragmentats per la presència de tot un reguitzell d'urbanitzacions.

La successió ecològica, de la qual la successió vegetal n'és una concreció, guia el procés d'evolució del paisatge vegetal i condiona que, si bé actualment hi ha un predomini de les brolles i les pinedes de pi blanc, a mitjà termini evolucionin cap a comunitats forestals: alzinars i carrascars principalment, i rouredes de fulla petita en les obagues dels relleus del sector nord-est. Igualment, en aquelles superfícies on existeixen pinedes d'origen antròpic i que avui dia estan abandonades, es produirà una progressiva substitució de la vegetació actual amb la lenta desaparició de les coníferes en front dels planifolis. Tanmateix, aquest fenomen de successió natural no està exempt de brusques interrupcions. I és aquí on intervenen els incendis forestals com a principal agent de transformació paisatgística.

Els focs són habituals i inherents a la vegetació mediterrània, hi són presents des d'antic. El que succeeix actualment, i podria accentuar-se en el futur, és l'augment en freqüència i en extensió dels incendis forestals. L'origen cal cercar-lo en l'abandonament de l'aprofitament silvícola i en la desaparició del mosaic agroforestal tradicional. D'aquesta manera, l'avenç del bosc té com a conseqüència una homogeneïtzació del paisatge, que afavoreix el desenvolupament dels grans incendis forestals. Per altra banda, la construcció d'urbanitzacions i la major afluència humana als espais forestals afavorida per la reforma i ampliació de la xarxa viària pot fer augmentar notablement el risc de focs d'origen antròpic. Importants àrees arbrades com les muntanyes de Prades o l'Alt Gaià poden estar afectades per grans incendis forestals en un futur. Àrees d'extensió més reduïda però sota una més alta freqüentació i ocupació del sòl com el Garraf poden patir el foc amb major freqüència. El resultat a nivell paisatgístic pot ser la interrupció reiterada de la successió ecològica i la presència majoritària de comunitats vegetals arbustives en gran part dels espais naturals del Camp de Tarragona, o sigui, una proliferació de les brolles i les garrigues després del pas del foc. La política de prevenció i extinció d'incendis que es prengui en el futur serà determinant per preveure la futura evolució dels espais forestals.

És de preveure un increment de l'activitat turística a les muntanyes de l'interior del Camp de Tarragona. Així, sembla que en el futur el turisme rural, cultural i l'ecoturisme anirà prenent rellevància. La ruta del Cister amb els monestirs de Poblet, Santes Creus i Vallbona de les Monges és un revulsiu per la potenciació d'un turisme respectuós en un entorn paisatgístic de qualitat. La creació del Parc Natural de les Muntanyes de Prades i Poblet reforçarà la tendència de convertir aquest sector en un espai recreatiu, fet que pot revertir positivament en el

manteniment de la població local.

En moltes àrees de muntanya se seguirà amb la rehabilitació d'habitatges i amb la construcció de noves residències amb funció de segones residències de cap de setmana i de vacances. En aquest sentit, els nuclis rurals en general no creixeran massa demogràficament, però sí que ho poden fer urbanísticament. La major afluència humana pot esperonar la reforma de petites carreteres locals per encabir-hi un trànsit més freqüent, de manera que algunes ampliacions viàries i talussos a la muntanya podria tenir un impacte en el paisatge. Les activitats de natura augmentaran, per la qual cosa s'hauran d'habilitar les instal·lacions per donar els serveis corresponents, que en principi no haurien de generar una afectació molt negativa.

L'encariment i exhauriment dels hidrocarburs i la conseqüent necessitat de buscar noves fonts

Figura 9.2. El Camp de Tarragona es una de les zones aptes per a la implantació de parcs eòlics per la freqüència i intensitat dels vents que hi predominen.

d'energia provoca la promoció de noves instal·lacions energètiques alternatives a les actuals. En el cas del Camp de Tarragona els protagonistes seran els parcs eòlics. Efectivament, en algunes carenes de muntanya ja s'emplacen parcs eòlics que aprofiten l'energia del vent, però en els últims anys han aparegut un seguit de projectes de nous parcs eòlics, alguns dels quals és previsible que acabin sent aprovats. Els efectes que a nivell paisatgístic tenen els parcs eòlics no són gens menyspreables. El fet de situar-se als cims més alts fa que els molins siguin clarament visibles des d'una extensa àrea.

Una altra activitat que té uns efectes negatius sobre el territori és l'extracció d'àrids. Les grans pedreres tenen un impacte visual sobre el paisatge força elevat, tot i que es concentren en àrees reduïdes com a les unitats Conca d'Alforja, Escornalbou i a la plana del Baix Penedès. L'augment de la demanda d'àrids per a la construcció fa previsible l'aparició de noves explotacions en les pròximes dècades.

9.2 Evolució del paisatge agrícola

Pel que fa a l'agricultura, es percep una evolució desigual que varia a partir de dos factors: el tipus de conreu i la situació geogràfica. En conjunt es pot afirmar que la superfície agrícola tendeix a disminuir lleugerament. Es donen particularitats a cada comarca que provoquen que localment l'àrea de conreu augmenti de superfície o, contràriament, vagi en declivi. El futur de les explotacions agrícoles tarragonines està molt condicionat pel rumb que prenguin les polítiques agràries comunes (PAC). En relació amb l'evolució de les subvencions, dels conreus afavorits i dels castigats per la UE, el paisatge variarà notablement. Actualment existeix una tendència en disminuir progressivament les subvencions, fet que significaria inevitablement la desaparició dels conreus menys competitius.

Es pot afirmar que el Camp de Tarragona conté varies grans àrees agrícoles que pateixen dinàmiques diverses, però les característiques comunes són l'abandonament d'aquells conreus menys productius i situats en indrets de més difícil accés, el retrocés de la superfície agrícola en les àrees sotmeses a una pressió urbanística més intensa, com en el litoral i a les perifèries de Tarragona i Reus i una tendència cap a la concentració parcel·lària en les àrees on encara es manté l'activitat agrícola.

En el sector més septentrional del Camp de Tarragona, en les unitats de paisatge de la Conca de Poblet, l'Alt Gaià i, sobretot a la Baixa Segarra, els cereals de secà són els conreus hegemònics. En els últims anys sembla que aquest conreu s'ha mantingut i es preveu que en el

futur, producte de la PAC, hi hagi una tendència a la concentració de les explotacions agrícoles, que afavorirà un paisatge més monòton, menys divers, amb una tendència a la homogeneització del paisatge agroforestal on els marges i les petites clapes de bosc aniran en retrocés. Per altra banda, aquells conreus de secà situats en àrees més muntanyoses semblen destinats a convertir-se en erms per la seva poca rendibilitat.

Les muntanyes de Prades, la Mussara, la vall del Silenci, el Montsant i altres unitats del sector més abrupte del Camp de Tarragona es caracteritzen per l'existència de parcel·les agrícoles de petita extensió i en indrets de difícil accés. Aquests factors juguen en contra del manteniment de les explotacions agrícoles, per la qual cosa es preveu un progressiu abandonament dels camps menys rendibles.

El conreu de l'avellaner, que és un dels més perjudicats per l'actual conjuntura internacional, podria anar desapareixent en les àrees més muntanyoses, on els camps ocupen petites

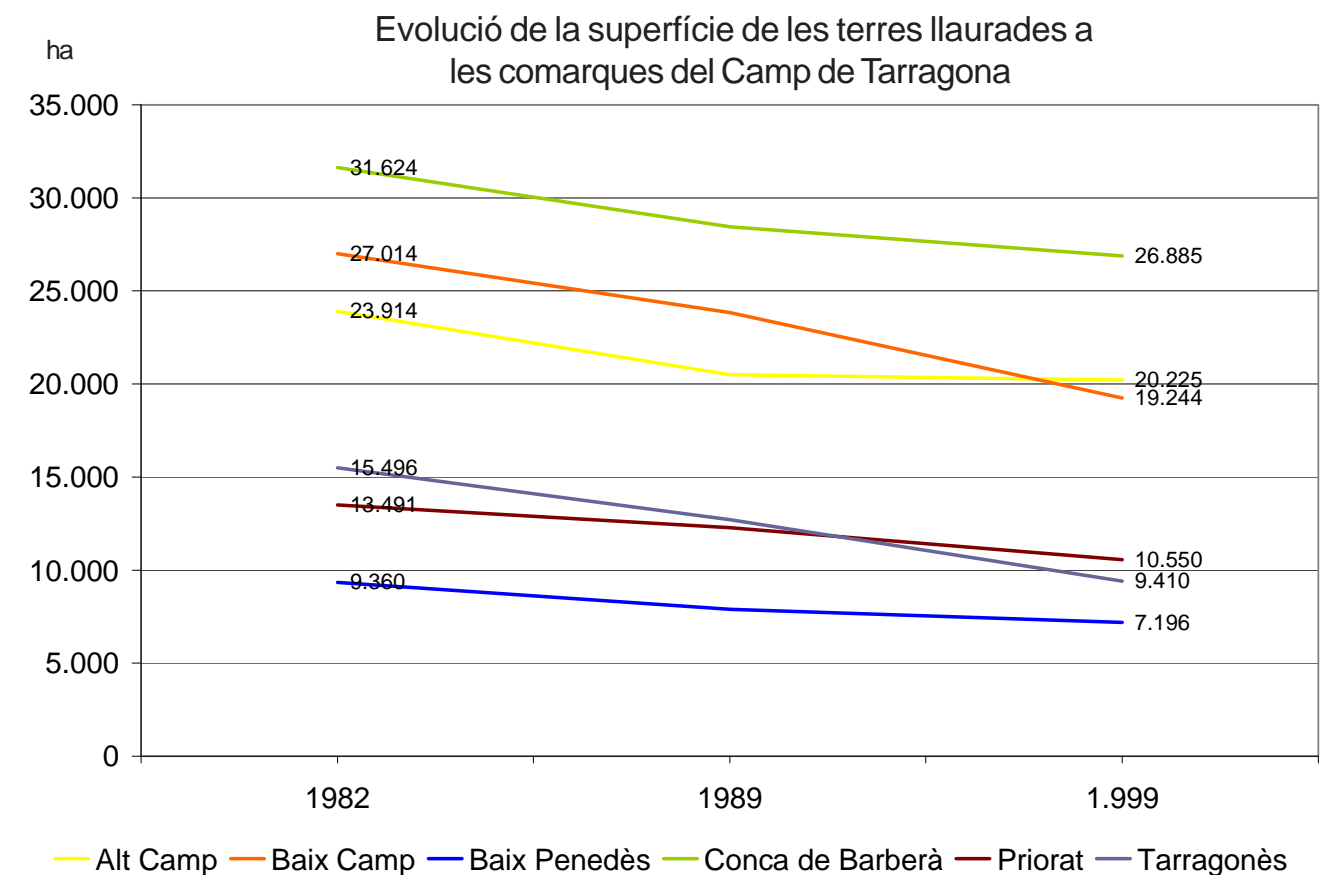

Figura 9.3. S'observa com la superfície ocupada per les terres llaurades ha seguit una tendència a la baixa entre 1982 i 1999 a totes les comarques del Camp de Tarragona. Mentre en unes comarques com l'Alt Camp, la Conca de Barberà, el Priorat i el Baix Penedès sembla que el decreixement tendeix a frenar-se, en altres com el Baix Camp i el Tarragonès la tendència continua a la baixa.

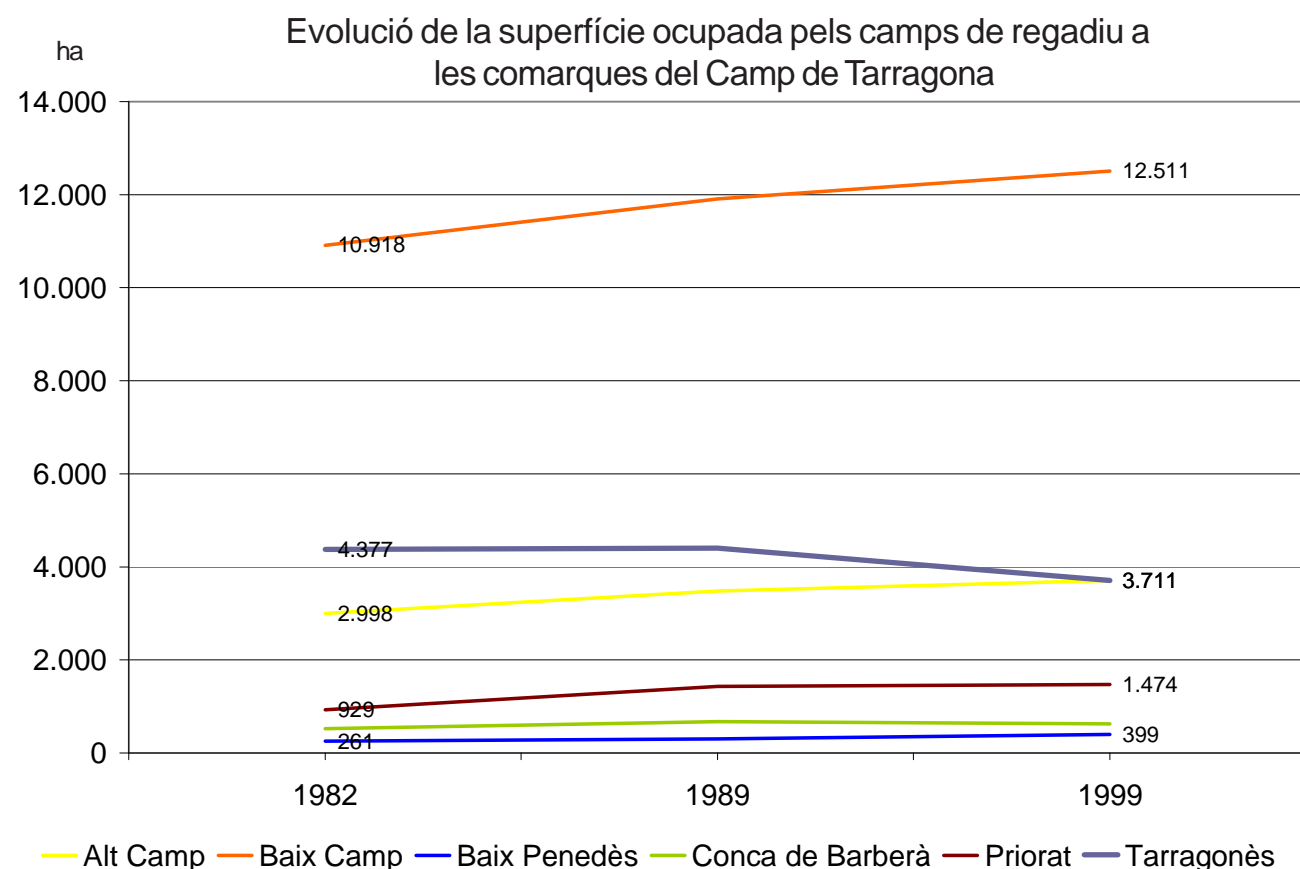

Figura 9.4. S'observa com entre l'any 1982 i el 1999 la superfície ocupada pels camps de regadiu ha sofert un lleuger augment excepte al Tarragonès on ha disminuït i al Baix Camp on s'ha produït l'augment més important. En el primer a causa de l'expansió del sòl industrial i comercial a les vores del Francolí i en el segon per la transformació de camps d'olivera i avellaner de secà en regadiu per mitjà de la tècnica del degoteig. Font dades: IDESCAT

superfícies sobre sòls pobres i a voltes de difícil accés. Pel que fa a l'olivera situada a les serres pre-litorals, cal que es produeixi un producte de qualitat per fer-ne viable el manteniment. En aquest sentit, la Denominació d'Origen pot ser un gran aliat, per la qual cosa hi ha esperances en la permanència dels olivers en indrets tan escarpats com el Montsant o les Muntanyes de Prades. En tot cas, la tendència en aquestes zones és que es vagi implementant un monocultiu amb espècies amb un alt valor afegit, però amb una producció allunyada de la producció a gran escala.

Pel que fa al Priorat, és previsible que el conreu de la vinya augmenti la superfície ocupada degut a la revalorització del vi del Priorat en els darrers anys. L'augment de la superfície conreada pot tenir uns efectes profundament modificadors si els abancalaments dels vessants es realitzen amb tècniques allunyades de les tradicionals del Priorat. Per altra banda, és previsible que les explotacions vinícoles adquireixin dimensions més grans.

Els conreus situats a les àrees de relleu planer, sobre sòls fèrtils, seguiran, pel que fa al rumb de les explotacions, un procés doble: d'una banda, en els espais on existeix una pressió urbanística considerable que provoca l'augment continuat del valor del sòl, els camps de conreu aniran en retrocés. Aquesta situació es produirà principalment a la segona línia de costa i al voltant dels principals assentaments humans, així com en les àrees ben comunicades i pròximes a les grans infraestructures de comunicació (TAV, autopistes). En canvi, també és probable que les explotacions agrícoles de conreus més rendibles (vinya i productes hortofrutícoles de regadiu) puguin guanyar extensió en sectors concrets, a expenses d'erms o indrets ara ocupats per la vegetació espontània.

Pel que fa a la tipologia dels conreus, es constaten grans canvis que aniran en augment en un futur. Primer de tot, sembla irreversible la substitució progressiva de les explotacions de secà per les de regadiu, que utilitzen avançats sistemes de rec com el gota a gota, atenyant així més alts índexs de productivitat. L'olivera n'és un bon exemple i és probable que prossegueixi la

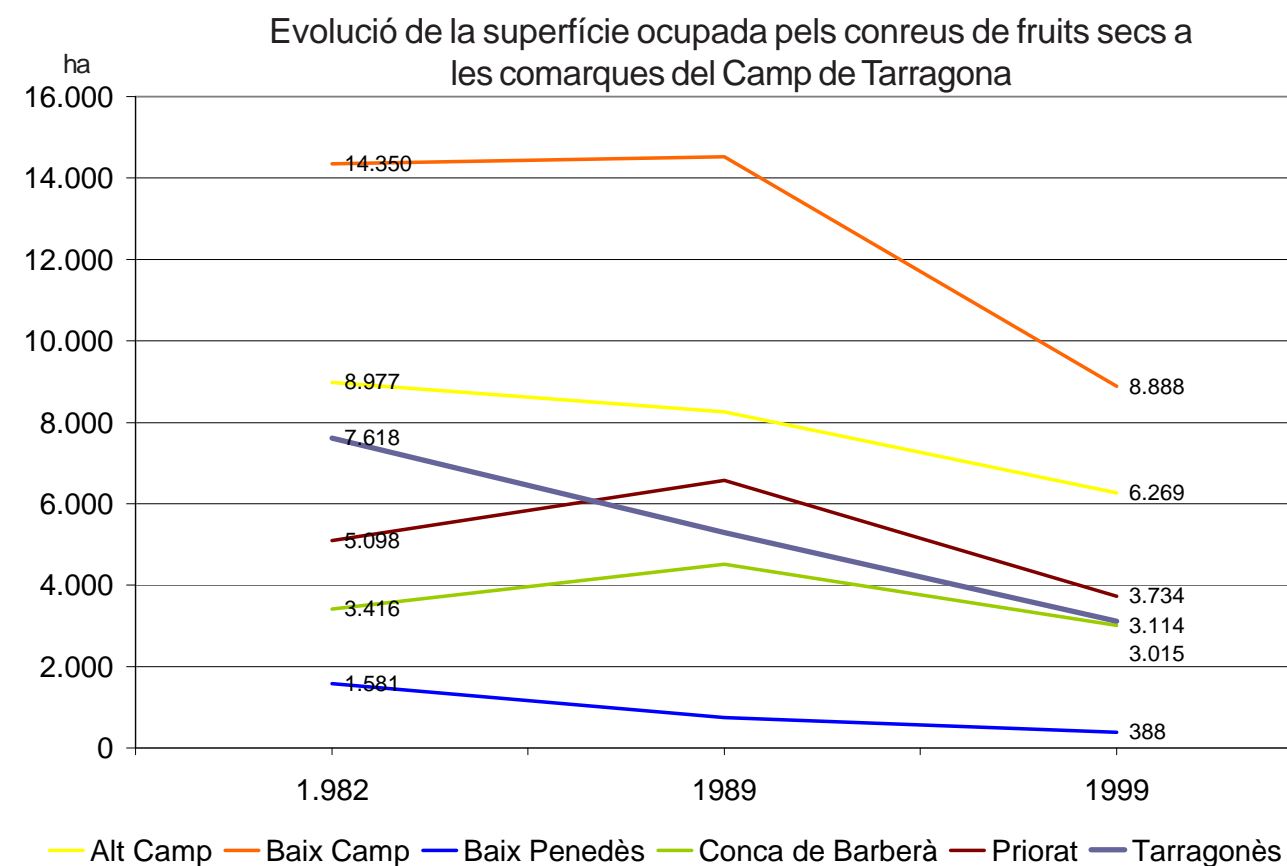

Figura 9.5. Els camps dedicats al conreu dels arbres de fruit sec, sobretot l'avellaner, han sofert un retrocés considerable en els darrers anys a causa de les condicions poc competitives en el mercat europeu.

seva expansió per la plana del Camp. En canvi, l'avellaner no sembla que tingui bones perspectives de futur i es preveu que sigui substituït lentament per altres conreus a causa de les dificultats per competir amb la producció d'altres països. Els conreus d'horta, en canvi, han demostrat ser força competitius, per la qual cosa en aquelles àrees on es conreen no sembla que hagin de reduir-se, i s'incrementarà la superfície allà on sigui possible el regadiu.

El conreu de la vinya es mantindrà probablement en les unitats de paisatge del Baix Penedès, els Camps de Santes Creus, el Priorat històric, el Baix Priorat, la Plana de l'Alt Camp i la Conca de Poblet, on el vi és un producte prou valorat i amb mercat com perquè les plantacions no sucumbeixin en favor d'altres usos.

En tot el Camp de Tarragona es preveu una disminució de la població ocupada en l'agricultura en les àrees més marginals, però també en els espais més productius. El progressiu envelliment de la població pagesa, juntament amb la tecnificació de les feines del camp, comporta una menor proporció d'ocupats en el sector primari, de manera que es configura un sector agrícola on podrien augmentar els ocupats a temps parcial.

9.3 Evolució del paisatge de les infraestructures

L'impacte de les infraestructures a les terres tarragonines augmentarà en un futur proper, sobretot pels projectes de construcció de noves infraestructures de grans proporcions. Cal destacar-ne la nova autovia Montblanc-Tarragona i l'autovia del Mediterrani A-7 (antiga N-340), a les que s'afegeix la nova via fèrria del corredor mediterrani, actualment en construcció en el tram entre l'Hospitalet de l'Infant i Cambrils. La implantació d'aquestes infraestructures no tan sols suposa un enorme impacte *per se*, per l'espai que ocupa o per l'efecte de barrera infranquejable per persones i animals, sinó que incentiva l'edificació en les seves àrees limítrofes.

9.4 Evolució del paisatge urbà

Un fenomen que serà protagonista en l'evolució futura del paisatge és el creixement de la urbanització. L'encariment del preu del habitatge en els nuclis més importants com és el cas de Tarragona i de Reus ha provocat en els últims anys el trasllat de la població jove i població immigrant en la majoria de casos, a la perifèria metropolitana. Aquesta dinàmica té uns efectes d'ampliació de l'espai urbanitzat, augmenta la mobilitat i per tant la necessitat de noves infraestructures. També es dona una expansió de noves àrees residencials de baixa densitat, amb la tipologia predominant de la casa unifamiliar. Així doncs, hom preveu que moltes localitats de l'Alt i Baix Camp passin a convertir-se en ciutats-dormitori i els seus habitants s'hagin de traslladar diàriament a l'àrea més dinàmica, econòmicament articulada en el triangle Reus-Tarragona-Salou.

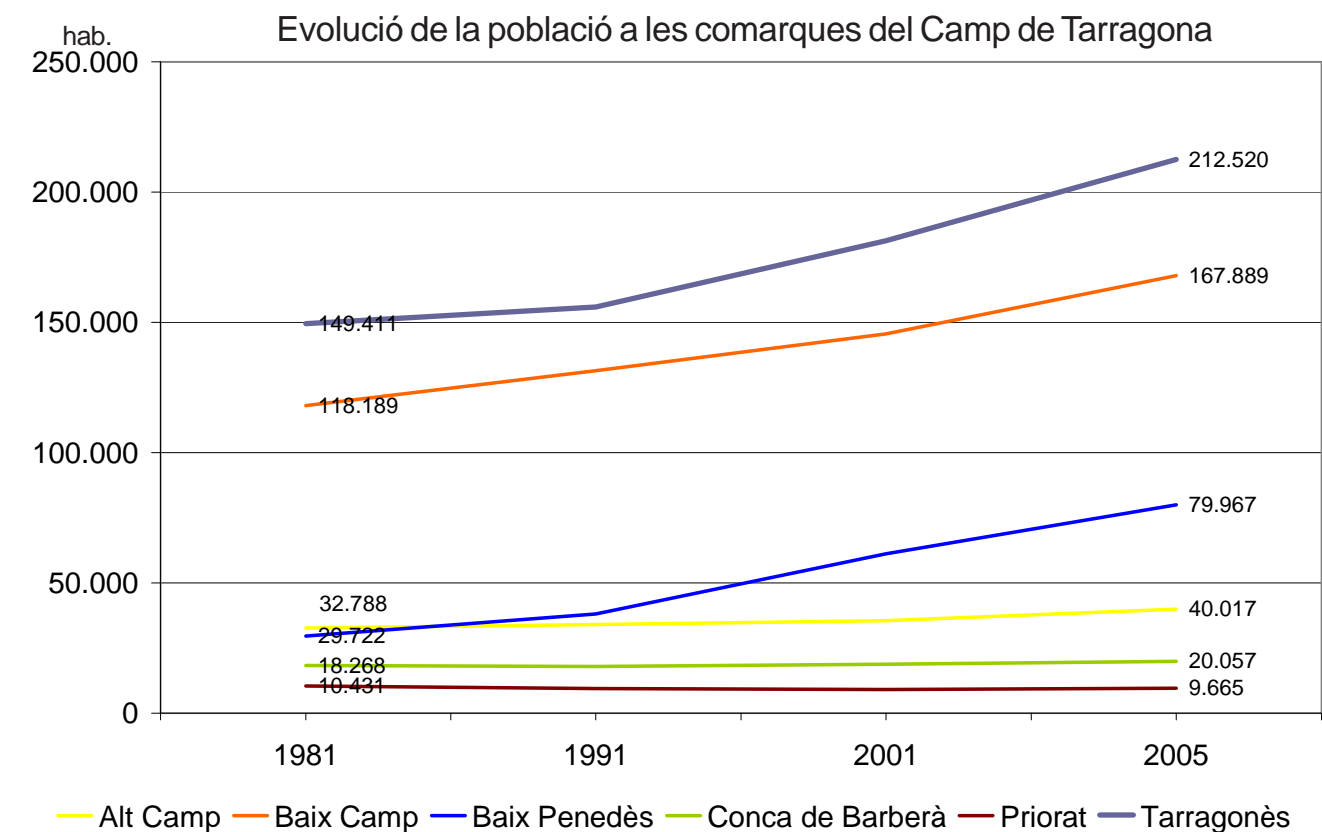

Figura 9.6. El creixement de la població del Camp de Tarragona els últims anys ha estat desigual. Mentre que al Tarragonès, al Baix Camp i al Baix Penedès han crescut a bon ritme, el Priorat, la Conca de Barberà i l'Alt Camp mostren signes d'un cert estancament demogràfic.

La influència de les dinàmiques territorials i econòmiques pròpies de l'Àrea Metropolitana de Barcelona s'estén fins el Baix Penedès, susceptible d'allotjar en el seu territori noves indústries i zones residencials que serien el resultat de la dinàmica expansiva de l'àmbit territorial veí.

Al litoral, l'ocupació del sòl assoleix uns alts nivells en bona part dels trams costaners i tendeix a desplaçar-se terra endins, fins atènyer els principals corredors viaris litorals. Tanmateix, petits espais agrícoles o naturals que avui dia s'han lliurat de la urbanització poden ser objecte de protecció i adquirir un ús recreatiu per a la població resident i visitant. Per altra banda, l'esgotament d'un model prevalent de sol i platja convidarà, com de fet ja està passant, a la diversificació turística dels municipis litorals, que cercaran noves singularitats per explotar. Són previsibles, també, noves polítiques per reformar el teixit urbà i els serveis municipals, sovint ambdós molt degradats, ja que es preveu que els municipis costaners vagin adquirint més població fixa a partir de la transformació de les segones residències en habitatge permanent. És per això que cal que una remodelació general perquè els espais urbans litorals que han perdut part de la seva identitat i de les seves estructures coherents puguin convertir-se en el futur en ciutats funcionals.